

ДЕЯКІ АСПЕКТИ АВСТРІЙСЬКОГО ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА ЯК ІМОВІРНА МОДЕЛЬ ДЛЯ НОВОГО УКРАЇНСЬКОГО ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Г.-К. ДУУРСМА-КЕППЛІНГЕР
*Ph.D., приват-доцент кафедри приватного права
Зальцбурзького університету, адвокат
(Австрійська Республіка)*

Цивільні процесуальні відносини в Австрії врегульовані декількома джерелами права. Юрисдикція визначається Законом про юрисдикції. Змагальний цивільний процес регулюється Цивільним процесуальним кодексом Республіки Австрія (далі — ЦПК). Він включає у себе також положення про арбітраж.

У деяких випадках, коли змагальність сторін відходить на задній план, а існує підвищений інтерес до пошуку істини у справі, зокрема: шляхом залучення до участі відповідних органів, у справах про розлучення за згодою, щодо опікунства, утримання дітей або повноваження у спадкових справах, підлягає застосуванню Закон про окреме провадження.

Процедура банкрутства визначена у Законі про банкрутство. Примусове виконання судових рішень (ухвал і постанов) регулюється Законом про порядок виконання. Крім того, застосовуються численні загальноєвропейські джерела права, такі як Закон про посередництво в цивільному процесі,

Про судові витрати, Про організацію судів або постанова Федерального міністра юстиції про електронні правові угоди.

У межах статті хотілося б зупинитися на аналізі декількох окремих інститутів австрійського цивільного процесуального права, досвід реформування яких може стати цікавим для українських законодавців у світлі реформи цивільного судочинства. Це електронне правосуддя, наказне провадження та апеляційний перегляд судових рішень.

Електронне судочинство

Електронне судочинство (далі — *ERV*) було розроблене і впроваджене Федеральним Міністерством юстиції у співпраці з Федеральним обчислювальним центром, Асоціацією адвокатів Австрії та компанією «Telekom Austria». Ця система опосередковує безпечно безпаперову передачу даних від сторін до суду і навпаки. Вона повністю замінює передачу документів у паперовій формі. клопотання та інші

документи, надані в електронному вигляді, як і додані до них документи у вигляді додатків, мають силу оригіналу. У цьому полягає істотна відмінність від простого спілкування за допомогою електронної пошти або факсу. У цій сфері Австрія відіграє провідну роль серед інших країн Європи.

ERV як система електронної комунікації між сторонами і судом була доступна з 90-х років минулого століття. Спочатку дані могли бути передані тільки від сторін до суду. Починаючи з 1999 р., системі було удосконалено і сьогодні *ERV* опосередковує електронну передачу всіх видів процесуальних документів для всіх користувачів системи.

ERV дає змогу передавати всі види документів у базі даних автоматично. Тому в подальшому електронна реєстрація даних, що надаються суду, більше не вимагається. Це забезпечує уникнення помилок при наданні документів, економії витрат на персонал і пришвидшення процесу розгляду справи. *ERV*-користувачі або користувачі системи, особливо юристи, звичайно, повинні забезпечити наявність відповідного електронного обладнання і реєстрацію співробітників.

ERV сьогодні відкритий для всіх бажаючих, а не тільки адвокатів або нотаріусів. Відповідно до суті поняття «*ERV* для всіх», що використаний у § 10а Закону про електронне правосуддя 2006 р., з 1 січня 2013 р. через вебсайт (www.eingaben.justiz.gv.at) всі заяви до судів і прокурорів можуть подаватися без особливої реєстрації, а функцію ідентифікації громадян виконує *Citizen Card*.

Статистика свідчить про те, що це ефективний та дієвий механізм. У 2015 р. було здійснено більше 7,8 млн електронних передач документів. У 2016 р. — 15,4 млн електронних транзакцій, з яких 4,7 млн реєстрацій у сис-

темі. 94 % усіх цивільних справ і 91 % усіх заяв про виконання судових рішень були зроблені в електронному вигляді.

Наказне провадження

Для позовів, які спрямовані виключно на сплату боргу розміром до 75 000 євро, в австрійському цивільному процесуальному законодавстві передбачено порядок «*Mahnverfahrens*», або «судовий наказ», який є швидшим, менш складним і більш дешевим способом розгляду вимог.

Якщо судовий наказ видається районним або земельним судом, він регулюється загальними правилами юрисдикції¹. Це означає, що якщо справа підпадає під юрисдикцію районних судів або юрисдикцію земельних судів, районні суди компетентні в справах, розмір вимог у яких не досягає 15 000 євро, якщо розмір вимог перевищує 15 000 євро — земельні суди.

Питання представництва сторін у наказному провадженні вирішується у загальному порядку і не відрізняється від інших справ, тому якщо судове провадження відкрито для вирішення справи, розмір вимог у якій перевищує 5 000 євро, адвокат повинен надавати відповідні консультації та представляти інтереси сторін.

У межах процедури наказного провадження судовий наказ повинен бути виданий, якщо розмір вимог не перевищує 75 000 євро, без проведення судового засідання і без повідомлення відповідача. Суд не перевіряє, чи дійсно позивач має право на сплату грошової суми від відповідача. Тим паче, що відмова в наданні права бути почутим у суді в контексті ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод вважається істотною проблемою, і тому процедура передбачає, щоб постійне місце проживання відповіда-

¹ Прим. перекладача. В Австрії діє така судова система загальної юрисдикції: районні суди, земельні суди або суди дев'яти федеративних земель Австрії, Вищі земельні суди, а також Верховний Суд Австрії. У порядку загальної юрисдикції підпадають цивільні та комерційні справи. Окремо діє система адміністративної юрисдикції.

ча, його місце роботи або звичайне місце проживання було в Австрії.

Судовий наказ не видається у таких випадках:

- заява повинна бути відхилена за відсутності підстав для відкриття провадження;
- заявлена вимога не має обґрунтованих підстав, наприклад, строк платежу ще не настав, або відповідач чи його місце проживання невідоме;
- постійне місце проживання, звичайне місце проживання або юридична адреса відповідача за межами Австрії та ін.

Судовий наказ зобов'язує сторону-відповідача оплатити відповідну вимогу разом із відсотками впродовж 14 днів або впродовж чотирьох тижнів подати заперечення. Якщо відповідач оплатив вказані у судовому наказі вимогу та відсотки, тоді провадження завершено. Якщо проти судового наказу не було подано заперечень, тоді він набуває законної сили; це відбувається незалежно від того, чи є вимога правомірною, чи ні. Наказ, який набрав законної сили, є виконавчим документом, з яким заявник може здійснювати примусове виконання за рахунок майна зобов'язаної особи згідно з правилами, передбаченими Законом про виконання.

Подача заперечення, право на яке гарантоване законом, призупиняє виконання судового наказу. У такому випадку відкривається загальне позовне провадження у справі і розглядається позов. Для цього сторони повинні дійти згоди на попередньому судовому засіданні. Відповідач, якщо не бажає заперечувати проти самої вимоги, а тільки проти розміру судових витрат або боргу, повинен у межах наданого строку подати апеляцію.

Апеляційне провадження

У цивільному процесуальному праві Австрії діє принцип ієрархічної триві-

невої системи перегляду судових рішень. У першій інстанції справу вирішує або районний суд, або земельний суд. Оскарження рішень першої інстанції називається «*Berufung*» (апеляція). Якщо рішення ухвалене районним судом у першій інстанції, тоді апеляція подається до земельного суду. Якщо земельний суд був компетентний розглядати справу в першій інстанції, відповідно, рішення оскаржується до Вищого земельного суду¹. Оскарження рішень суду другої інстанції називається «*Revision*» (перегляд). Рішення про перегляд Верховним Судом Австрії є останнім і остаточним.

Оскарження рішень суду першої інстанції відрізняється від оскарження рішень суду другої інстанції. Це полягає не тільки в відмінностях порядку розгляду, а й у деяких процесуальних спрощеннях (наприклад, менше вимог до формального порядку) та обмеження (наприклад, короткий строк для подачі скарги — зазвичай тільки 14 днів, обмежує можливості подання скарги).

Потрібно звернути увагу на такі аспекти апеляційного провадження Австрії.

Апеляційна скарга завжди розглядається судом вищої інстанції. Таким чином, обидва порядки перегляду рішень в апеляції мають висхідний ефект. Вони мають також і низхідний ефект, оскільки рішення, що оскаржується, не є юридично зобов'язуючим і не може бути виконаним. Хоча винятком є особливий виключний перегляд.

Передумовою апеляційного оскарження є те, що судові рішення ще не набрали законної сили. Це означає, що апелянт повинен подати апеляційну скаргу своєчасно впродовж чотирьох тижнів після вручення письмового рішення. Якщо рішення було проголошено усно в присутності обох сторін, тоді апеляційна скарга повинна бути заявлена відразу ж усно або письмово

¹ Прим. перекладача. Вищі земельні суди в Австрії діють не в усіх федеративних землях, а тільки у Відні, Граці, Лінці та Інсбруці.

впродовж 14 днів з моменту вручення протоколу судового засідання. Апеляційна скарга подається у суд першої інстанції та повинна адресуватися апеляційному суду. Якщо апеляційну скаргу було подано своєчасно, вона є допустимою, дійсною та, якщо наявна скарга апелянта, вручається протилежній стороні.

Ще однією особливістю є те, що апеляція повинна бути підготовлена адвокатом.

Апеляція обмежується тільки доказами та аргументами сторін, які були подані в суді першої інстанції. Австрійське цивільне процесуальне право ґрунтується на принципі обмеженого перегляду. Тому заборонено подавати нові докази, що означає, якщо не зробив нову заяву, інші заперечення можуть бути підняті. Ніяких нових доказів не може бути подано. Існує також обмеження у зміні вимог або заявленні нових.

Апеляційна скарга, що подається до суду, повинна містити істотні аргументи, зокрема: заяву про оскарження, підстави для оскарження, а також вагомі причини. Відповідними підставами для скарги є істотні процедурні порушення: формальні причини і неправильна фактична оцінка, засновані на помилкових обґрунтуваннях, і неправильна правова оцінка як матеріальні причини. У деяких випадках в апеляційних скаргах обмежуються дрібними порушеннями і неправильною правовою оцінкою. Апеляційний суд може ухвалити рішення по суті справи, якщо є відповідні підстави, а також може відправити справу на новий розгляд у суд першої інстанції.

Судове засідання в апеляції не є обов'язковим, але може бути проведене за власною ініціативою або на проханні сторін.

Оскарження рішень другої інстанції, що називається «*Revision*» (перегляд), теж має свої особливості. Крім того, що

заява про перегляд повинна бути підготовлена адвокатом, процес перегляду обмежується такими умовами.

На відміну від апеляції, перегляд допустимий і залежить від підстав звернення — наявності конкретних порушень положень матеріального чи процесуального права. Наприклад, у разі, якщо суд, вирішуючи справу, вийшов за межі заявлених вимог, або досі немає закону, що регулює відносини, або в судовій практиці такі справи були вирішені інакше. Підстави для перегляду пов'язані з порушеннями процедури оскарження, неправильною юридичною оцінкою фактичних обставин справи та порушеннями закону.

Крім того, перегляд обмежується розміром позовних вимог:

- для справ, розмір вимог у яких менше 5 000 євро: тільки для деяких сімейних спорів і спорів з договорів оренди, а також у справах, пов'язаних із трудовими відносинами і соціальним захистом; у всіх інших справах перегляд справи з вимогами менше, ніж 5 000 євро, абсолютно недопустимий;
- для справ, розмір вимог у яких становить від 5 000 євро до 30 000 євро: якщо апеляційний суд оголосив про перегляд рішення суду, оскільки наявні відповідні обґрунтовані підстави;
- для справ, розмір вимог у яких понад 30 000 євро: завжди. Тому навіть негативне рішення апеляційного суду про наявність підстав для перегляду може перешкодити тільки звичайному перегляду, але у виключному порядку рішення може бути переглянута.

Перегляд повинен бути здійснений упродовж чотирьох тижнів. Верховний Суд зобов'язаний ухвалити рішення по суті справи, якщо знайде відповідні підстави. Але водночас він може відмовитися від перегляду, якщо в заяві не має обґрунтованих підстав для перегляду. Верховний Суд не зобов'язаний рішенням суду апеляційної інстанції

¹ Прим. перекладача. Остаточність рішення можна порівняти з набранням ним законної сили згідно з українським законодавством.

про допущення заяви. Це означає, що допущена апеляційним судом заява може бути відхилена Верховним Судом як недопустима.

Після визнання рішення остаточним¹ його скасування або зміна може бути здійснена тільки в порядку касаційного перегляду. Можливості для цього передбачені в законі, але дуже обмежені конкретними винятками з метою забезпечення правової визначеності. Це пов'язано, наприклад, із тим, що сторони з поважних причин не могли бути представлені в суді або не скористалися правом на перегляд. Скасування рішень відбувається тільки у випадках дуже істотних процесуальних помилок, наприклад, якщо виключений суддя ухвалив рішення або сторона не була офіційно представлена в суді. Зміна рішення суду теж є наслідком тільки дуже істотних порушень закону. Наприклад, це пов'язано зі злочинами (завідомо неправдиві свідчення, підробка документів тощо), на яких ґрунтувалося ухвалене рішення і що істотно вплинуло на його зміст.

Питання розвитку електронного судочинства і практика його застосування в Австрії дуже актуальна. Функціонування подібної системи — це безпечна передача даних на такій порівняно великій за розміром території дер-

жави, як Україна, що призведе до важливого для цивільного судочинства прискорення розгляду справи й економії витрат. Позитивний досвід Австрії повинен бути запозичений і запроваджений в Україні.

Наказне провадження є надзвичайно ефективним способом вирішення справ про сплату боргу, що було доведено на практиці австрійського судочинства як у внутрішніх справах, яких щорічно розглядається величезна кількість, так і на транскордонному рівні, оскільки подібне провадження діє на загальноєвропейському рівні — це порядок видачі Європейського судового наказу.

Однак питання про те, чи варто запроваджувати досвід Австрії щодо обмеження права на апеляцію в Україні, залежить від особливостей правової політики. Принцип обмеженого оскарження покладає велику довіру законодавчого органу в технічному й організаційному аспекті на суди першої інстанції. Крім того, з урахуванням високої якості послуг представництва сторін, рекомендувати для запозичення такі елементи австрійської системи можна лише тоді, коли межі таких вимог більші, щоб зберегти високий рівень доступності правосуддя.

Дуурсма-Кепплінгер Г.-К. Деякі аспекти Австрійського цивільного процесуального права як імовірна модель для нового українського цивільного процесуального законодавства

Анотація. У статті йдеться про окремі аспекти австрійського цивільного процесу, що можуть стати корисними для українських законодавців під час реформування цивільного судочинства.

Зокрема, досвід функціонування системи електронного правосуддя, що запроваджена в Австрії з кінця 90-х років минулого століття, показує його ефективність і доцільність, особливо для цивільного судочинства.

Вражаючи кількість транзакцій, що здійснюються за допомогою відповідного порталу однозначно свідчить про зручність користування та його надійність.

Наказне провадження цивільного судочинства є одним з ефективних способів вирішення безспірних вимог, який широко застосовується в Австрії. Воно також передбачене на рівні Європейського Союзу для вирішення транскордонних справ. Розширення підстав його застосування є виправданим кроком на шляху доступності правосуддя.

Апеляційний перегляд за австрійським цивільним процесуальним законом здійснюється у двох порядках, залежно від суду, що виступає апеляційною інстанцією.

Що стосується меж апеляційного перегляду, то висловлюються доволі критичні зауваження щодо питання про пропорційність вимог і меж апеляційного перегляду рішень.

Пропозиції автора стосуються запровадження і розширення функціонування системи електронного правосуддя, широкого застосування наказного провадження.

Ключові слова: цивільний процес, наказне провадження, електронне судочинство, апеляційний перегляд.

Дуурсма-Кепплінгер Г.-К. Некоторые аспекты Австрийского гражданского процессуального права как вероятная модель для нового украинского гражданского процессуального законодательства

Аннотация. В статье говорится об отдельных аспектах австрийского гражданского процесса, которые могут стать полезными для украинских законодателей при реформировании гражданского судопроизводства.

В частности, опыт функционирования системы электронного правосудия, что внедрена в Австрии с конца 90-х годов прошлого столетия, показывает его эффективность и целесообразность, особенно для гражданского судопроизводства.

Впечатляющее количество транзакций, осуществляемых с помощью соответствующего портала, однозначно свидетельствует об удобстве пользования и его надежности.

Приказное производство гражданского судопроизводства является одним из эффективных способов решения бесспорных требований, который широко применяется в Австрии. Оно также предусмотрено на уровне Европейского Союза для решения трансграничных дел. Расширение оснований его применения является оправданным шагом на пути доступности правосудия.

Апелляционный пересмотр по австрийскому гражданскому процессуальному закону осуществляется в двух порядках, в зависимости от суда, выступает апелляционной инстанцией.

Что касается границ апелляционного пересмотра, высказываются довольно критические замечания касательно вопроса о пропорциональности требований и границ апелляционного пересмотра решений.

Предложения автора касаются введения и расширения функционирования системы электронного правосудия, широкого применения приказного производства.

Ключевые слова: гражданский процесс, приказное производство, электронное судопроизводства, апелляционный пересмотр.

Duursma-Kepplinger H.-K. Some Aspects of Austrian Civil Procedural Law as a Likely Model for the New Ukrainian Civil Procedural Law

Annotation. The article refers to certain aspects of the Austrian civil process, which can be useful for Ukrainian lawmakers in the reform of civil litigation.

In particular, the experience of the functioning of the system of electronic justice, introduced in Austria since the late 1990s, shows its effectiveness and feasibility, especially for civil proceedings.

Impressive number of transactions carried out with the help of the corresponding portal clearly indicates the usability and reliability.

Mandative production of civil proceedings is one of the effective ways to solve the indisputable requirements, which is widely used in Austria. It is also envisaged at the European Union level to deal with cross-border cases. Expansion of the grounds for its application is a justified step towards the accessibility of justice.

The appellate review by the Austrian civil procedural law is carried out in two orders, depending on the court, acts as an appellate instance.

As for the boundaries of the appellate review, there are quite critical comments on the question of proportionality of claims and the limits of appellate review of decisions.

The author's proposals legislation concern the introduction and expansion of the functioning of the system of electronic justice, the widespread use of mandative production.

Key words: civil process, decree production, electronic legal proceedings, appellate review.